

PORADNIK

Jak zorganizować w gminie
efektywny wolontariat
oparty o seniorów

Broszura informacyjna

Poznań 2018

Broszura przygotowana przez zespół autorów:

Instytut Rozwoju Aktywności
ul. Jackowskiego 5-7
60-508 Poznań
www.instytutrozwoju.edu.pl

Broszura przygotowana na zlecenie:

Stowarzyszenie Metropolia Poznań
ul. Prymasa Stefana Wyszyńskiego 8
61-124 Poznań
www.metropoliapoznan.pl

1. Co to jest wolontariat?

Wolontariat (łac. voluntarius – dobrowolny)

– dobrowolna, bezpłatna, świadoma praca na rzecz innych lub całego społeczeństwa, wykraczająca poza związki rodzinno-koleżeńsko-przyjacielskie.

Wolontariuszem może być **każdy, bez względu na wiek**.

Coraz bardziej popularny staje się **wolontariat seniorów**.

Wolontariusze – seniorzy chcą wykorzystać pożytecznie swój wolny czas, spędzają go niosąc pomoc potrzebującym i dzieląc się swoim doświadczeniem.

2. Seniorzy a wolontariat

Dlaczego wolontariat jest ciekawą propozycją dla seniorów?

- Przejście na emeryturę może być dla seniorów momentem trudnym, gdy pojawia się nadmiar wolnego czasu i problem z jego zagospodarowaniem – wolontariat to nie tylko szansa na ciekawe aktywności, ale także możliwość **ukierunkowania seniorów ku działaniom społecznie użytecznym**. Zaangażowanie wolontariackie dzięki zachowaniu aktywności umożliwia łagodne przejście od zakończenia pracy zawodowej do nowego porządku życia na emeryturze.
- Zaangażowanie w wolontariat może stanowić skuteczne panaceum na problem **samotności** wśród seniorów – kontakt z ludźmi to sposób na walkę z wyobcowaniem i wykluczeniem społecznym seniorów.
- Jedną z ważnych potrzeb seniorów jest **utrzymywanie relacji** także z młodszym pokoleniem i przekazywanie swojego doświadczenia – wolontariat m.in. w zakresie projektów międzypokoleniowych, umożliwia budowanie relacji między seniorami i młodzieżą.

- Wolontariat może powiązany z **zainteresowaniami seniora**, dzięki czemu będzie możliwe rozwijanie przez seniorów swoich pasji (także pasji z młodości).
- Seniorzy **aktywni i zaangażowani** to seniorzy korzystający w pełni z życia i zachowujący dłużej samodzielność.

WOŁONTARIAT WYZWAŁA POZYTYWNE EMOCJE I ZACHOWANIA:

MOŻLIWE EFEKTY ZAANGAŻOWANIA W WOŁONTARIAT DLA SENIORA:

3. Rodzaje wolontariatu

Jest wiele klasyfikacji wolontariatu. Podstawowy podział obejmuje wyodrębnienie wolontariatu indywidualnego i nieformalnego - gdy wolontariusz sam poszukuje możliwości pomocy konkretnym potrzebującym, oraz zorganizowanego – gdy angażuje się on w pomoc za pośrednictwem konkretnej organizacji, instytucji lub placówki. To właśnie ten drugi rodzaj wolontariatu ma największe znaczenie z punktu widzenia potencjału samorządów.

Ze względu na okres zaangażowania wolontariat może przybrać dwie podstawowe formy: wolontariatu długoterminowego i akcyjnego.

Wolontariat długoterminowy

to wolontariat, który przewiduje zaangażowanie Wolontariusza przez dłuższy czas na rzecz jednej organizacji lub przy konkretnym projekcie. W przeciwieństwie do wolontariatu akcyjnego, ten rodzaj wolontariatu trwa od kilku miesięcy nawet do ponad roku.

Przykładowe działania dla seniorów w ramach wolontariatu długoterminowego:

- Wsparcie podopiecznych ośrodków dla niepełnosprawnych w charakterze opiekunów lub asystentów opiekunów.
- Zapewnianie rozmowy i towarzystwa dla pacjentów placówek długoterminowej opieki zdrowotnej np. opieka hospicyjna, zakłady opiekuńczo-lecznicze itp.
- Czytanie bajek dla przedszkolaków.
- Wsparcie w roli „przyszywanej babci lub dziadka” dla dzieci z rodzin dysfunkcyjnych lub dla dzieci sprawiających problemy wychowawcze.
- Wsparcie funkcjonowania klubów wolontariatu w szkołach i wspólna realizacja przedsięwzięć.
- Stała pomoc w organizacji działań aktywizujących seniorów realizowanych przez instytucje samorządowe np. dzienne domy pomocy, dzienne domy seniorów.

Przykładowe instytucje korzystające z wolontariatu długoterminowego:

- urzędy miast i gmin,
- ośrodki pomocy społecznej, domy pomocy społecznej, domy seniora, domy Senior+, warsztaty terapii zajęciowej,
- szpitale, hospicja, zakłady opiekuńczo-lecznicze, ośrodki zdrowia,
- ośrodki sportu i rekreacji,
- przedszkola, szkoły,
- organizacje pozarządowe.

Wolontariat akcyjny

charakteryzuje się on krótkim czasem zaangażowania.

Zgodnie z nazwą, wolontariusze pomagają przy organizacji lub przeprowadzaniu konkretnej akcji/wydarzenia, np. przedsięwziętej kwesty czy charytatywnego koncertu.

Przykładowe działania dla seniorów w ramach wolontariatu akcyjnego:

- Asysta przy bramkach wejściowych na wydarzenie masowe.
- Obsługa rejestracyjna podczas konferencji, wydawanie identyfikatorów lub zestawów materiałów konferencyjnych.
- Udzielanie informacji w punkcie informacyjnym podczas imprezy.
- Przygotowanie dekoracji przed ważnym wydarzeniem np. dożynki.
- Wsparcie stoiska cateringu, pomoc przy wydawaniu jedzenia podczas festynu, napojów w trakcie imprezy biegowej itd.
- Pomoc przy obsłudze punktu medycznego, wsparcie ratowników.
- Pomoc w zapewnieniu bezpieczeństwa – obowiązki stewarda np. kierowanie uczestników do odpowiednich sektorów.
- Wsparcie przy rozdawaniu ulotek.

Przykładowe wydarzenia i imprezy masowe wymagające obsługi przez wolontariuszy:

- Imprezy sportowe np. biegi, wyścigi, rozgrywki, igrzyska seniorów.
- Wydarzenia kulturalne, w tym widowiska, koncerty, okolicznościowe seanse filmowe, wystawy, happeningi itp.
- Wydarzenia o randze publicznej np. dni miasta lub gminy, dożynki, rocznice, uroczystości nadania imienia miejscom publicznym itp.

4. Podstawy prawne wolontariatu

Warunki korzystania z pracy wolontariuszy o świadczenia wolontariatu reguluje **Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie** (Dz.U. z 2014 r., poz. 1118). Określa ona między innymi podmioty, na których rzecz wolontariusze mogą wykonywać świadczenia oraz zasady współpracy (prawa i obowiązki obu stron).

Wolontariuszem może zostać osoba fizyczna, bez ograniczeń wiekowych:

- osoba która nie ukończyła 13 lat, w świetle prawa nieposiadająca zdolności do czynności prawnych, nie może samodzielnie podjąć decyzji o przystąpieniu do wolontariatu – porozumienie zawiera za nich przedstawiciel ustawowy (w tej roli z reguły występują rodzice);
- dla osób pomiędzy 13 a 18 rokiem życia potrzebna jest zgoda rodzica na zawarcie takiego porozumienia.

Musimy pamiętać, że wolontariusz powinien posiadać **kwalifikacje i spełniać wymagania** odpowiednie do rodzaju i zakresu wykonywanych zadań. Czasem występują wymagania dotyczące konkretnych kwalifikacji – warto upewnić się w tym temacie zanim zaangażujemy naszego wolontariusza np. w domach pomocy społecznej, hospicjach czy zakładach opiekuńczo-leczniczych.

Wolontariat to podejmowanie aktywności i realizacja określonych czynności zwanych świadczeniami. Działalność ta ma charakter nieodpłatny.

Bez względu na to kto jest bezpośrednim beneficjentem korzystającym z tych świadczeń – wolontariusz powinien być związany formalnie z organizacją określoną w Ustawie o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie „korzystającym”. Wolontariusz może wykonywać świadczenia na rzecz różnych podmiotów. W grupie tej są zarówno organizacje pozarządowe (np. stowarzyszenia, fundacje), osoby prawne i jednostki organizacyjne działające na podstawie przepisów o stosunku państwa do Kościoła Katolickiego lub innych kościołów i związków wyznaniowych jeżeli ich cele statutowe obejmują prowadzenie działalności pożytku publicznego (np. parafie, zakony), stowarzyszenia jednostek samorządu terytorialnego, organy administracji publicznej czy jednostki organizacyjne podległe tym organom lub przez nie nadzorowane (z wyłączeniem prowadzonej przez nie działalności gospodarczej), a także podmioty lecznicze w zakresie, w jakim wykonują działalność leczniczą.

Niektóre **akty prawne** dotyczące wolontariatu zawarto w poniższej tabeli:

Wolontariat	<ul style="list-style-type: none">• Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (tekst jedn. Dz. U. z 2014 r. poz. 1118)• Ustawa z dnia 15 kwietnia 2011 r. o działalności leczniczej (tekst jedn. Dz. U. z 2013 r. poz. 217 ze zm.)
Wypadki wolontariuszy przy realizacji zadań	<ul style="list-style-type: none">• Ustawa z dnia 30 października 2002 r. o zaopatrzeniu z tytułu wypadków lub chorób zawodowych powstałych w szczególnych okolicznościach (tekst jedn. Dz. U. z 2013 r. poz. 737)• Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 1 lipca 2009 r. w sprawie ustalania okoliczności i przyczyn wypadków przy pracy (Dz. U. Nr 105, poz. 870)• Rozporządzenie Ministra Gospodarki i Pracy z dnia 16 września 2004 r. w sprawie wzoru protokołu ustalenia okoliczności i przyczyn wypadku przy pracy (Dz. U. z 2004 r. Nr 227, poz. 2298)
Bezpieczeństwo i higiena pracy wolontariuszy	<ul style="list-style-type: none">• Ustawa z dnia 26 czerwca 1974 r. Kodeks pracy (tekst jedn. Dz. U. z 1998 r., Nr 21, poz. 94 z późn. zm.), a w szczególności przepisy działu X• Rozporządzenie z dnia 26 września 1997 r. w sprawie ogólnych przepisów bezpieczeństwa i higieny pracy (tekst jedn. Dz. U. z 2003 r., Nr 169, poz. 1650)• Rozporządzenie Ministra Gospodarki i Pracy z dnia 27 lipca 2004 r. w sprawie szkolenia w dziedzinie bezpieczeństwa i higieny pracy (Dz. U. z 2004 r. Nr 180, poz. 1860 z późn. zm.)
Wymagania zdrowotne	<ul style="list-style-type: none">• Ustawa z dnia 5 grudnia 2008 r. o zapobieganiu oraz zwalczaniu zakażeń i chorób zakaźnych u ludzi (tekst jedn. Dz. U. z 2013 r. poz. 947 z późn. zm.)
Ochrona danych osobowych	<ul style="list-style-type: none">• Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/679 z dnia 27 kwietnia 2016 r. w sprawie ochrony osób fizycznych w związku z przetwarzaniem danych osobowych i w sprawie swobodnego przepływu takich danych oraz uchylenia dyrektywy 95/46/WE (ogólne rozporządzenie o ochronie danych zwane „RODO”)

Sposób wykonywania świadczeń oraz ich zakres i czas powinno określać porozumienie zawierane między wolontariuszem a daną instytucją.

Istotne jest, że porozumienie może mieć **dwie formy**:

- **ustną** – dotyczy porozumień zawieranych na okres nie dłuższy niż 30 dni (na żądanie wolontariusza placówka jest zobowiązana do potwierdzenia na piśmie treści ustnego porozumienia),
- **pisemną** – dotyczy porozumień zawieranych na okres dłuższy niż 30 dni.

W przypadku, gdy instytucja podpisująca umowę nie ustaliła w swoich przepisach zasad funkcjonowania wolontariatu – zasady te mogą zostać włączone do treści porozumienia. W treści porozumienia powinny znajdować się zapisy o możliwości jego rozwiązania. I jeszcze bardzo istotna kwestia - porozumienie w imieniu instytucji podpisuje osoba uprawniona do reprezentacji.

Porozumienie stanowi główne źródło zarówno praw i obowiązków wolontariusza, jak i podmiotu korzystającego ze świadczeń wolontariusza.

Ogólne **prawa wolontariusza** wynikające z Ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie:

- prawo do uzyskania informacji o przysługujących mu prawach i ciążących obowiązkach,
- prawo do bezpiecznych i higienicznych warunków wykonywania świadczeń,
- prawo do uzyskania informacji o ryzyku dla zdrowia i bezpieczeństwa związanymi z wykonywanymi zadaniami oraz o zasadach ochrony przez zagrożeniami,
- prawo do zwrotu kosztów podróży służbowych i diet,
- prawo do zaopatrzenia z tytułu wypadku przy wykonywaniu świadczeń albo do zabezpieczenia następstw nieszczęśliwych wypadków,
- prawo do otrzymania zaświadczenia o wykonywaniu zadań lub świadczeń, w tym określającego zakres ich wykonania,
- prawo do potwierdzenia na piśmie treści porozumienia.

Ponadto porozumienie może precyzować także inne prawa wolontariusza.

Oprócz praw wolontariusz ma także **obowiązki**. Głównym jego obowiązkiem jest wywiązywanie się z zadań wskazanych w porozumieniu. Powinien także przestrzegać ogólnie przyjętych zasad oraz regulaminów i zasad etycznych.

5. Wolontariat seniorów w samorządzie

Potencjał zaangażowania seniorów można wykorzystać mając na uwadze dobro wspólnoty samorządowej.

Można wyróżnić dwie podstawowe formy potencjalnego zaangażowania, w zakresie których podmiotowo zaangażowany byłby urząd miasta lub gminy lub jego jednostki organizacyjne czy też samorządowe instytucje:

1. Pełnienie funkcji **pośrednika na linii potencjalni wolontariusze-organizacje pozarządowe** – poprzez prowadzenie i udostępnienie bazy organizacji pozarządowych, tablicy informacyjnej, informowanie o zapotrzebowaniu na wolontariuszy za pośrednictwem samorządowych mediów, wspieranie wolontariatu w ramach rocznych programów współpracy itp.
2. Pełnienie funkcji **instytucji korzystającej z pracy wolontariuszy** – czyli stworzenie procedur zaangażowania wolontariuszy w ramach wolontariatu akcyjnego (głównie wydarzenia sportowe, kulturalne, imprezy masowe), ale także długoterminowego (np. w ramach zadań prowadzonych przez ośrodki pomocy społecznej).

Naturalnie najbardziej wskazane jest wykorzystanie obu z ww. możliwości zaangażowania wolontariuszy-seniorów. Działania w tym kierunku poprzedzić może przeprowadzenie **ankiet w zakresie potencjału i potrzeb seniorów** oraz przygotowanie przez samorząd dokumentu tzw. **polityki senioralnej**.

6. Organizacja wolontariatu seniorów

Przystępując do organizacji wolontariatu seniorów w ramach struktury urzędu należy pamiętać o specyficznych **potencjałach i ograniczeniach** osób starszych. Tak więc, proponowane zaangażowanie wolontariackie powinno uwzględniać niezbyt duże obciążenia czasowe i ograniczone wymagania przeciążeniowe mając na uwadze troskę o stan zdrowia naszych wolontariuszy-seniorów. Z kolei najczęściej występującymi potencjałami do wykorzystania jest wolny czas, możliwość dzielenia się swoim doświadczeniem życiowym oraz duża chęć do aktywności międzypokoleniowej predysponujące w sposób szczególny do

angażowania wolontariuszy-seniorów do przedsięwzięć z udziałem dzieci i młodzieży.

Warto także nawiązać **współpracę z organizacjami pozarządowymi i środowiskami skupiającymi seniorów** w gminie tj. kluby seniora czy uniwersytety trzeciego wieku. Jeśli w gminie działa Rada Seniorów – od współpracy z tym organem pomocniczym zależeć będzie z pewnością sukces idei wolontariatu seniorów w urzędzie.

Jeśli zdecydujemy o szerokim wsparciu idei wolontariatu, a w konsekwencji podejmiemy decyzję by zaangażować wolontariuszy w ramach struktury urzędowej, znaczącym ułatwieniem jest wprowadzenie odpowiednich **rozwiązań organizacyjnych w strukturze urzędu** tj.:

- powołanie Pełnomocnika Wójta/Burmistrza/Prezydenta ds. wolontariatu,
- wyodrębnienie dedykowanej jednostki w urzędzie zajmującej się wspieraniem wolontariatu i NGO np. Centrum Wspierania Organizacji Pozarządowych,
- wskazanie konkretnego stanowiska (lub stanowisk) w ramach struktury urzędu, które posiadają w ramach swoich kompetencji wsparcie wolontariatu (np. Samodzielne stanowisko ds. organizacji pozarządowych).

Pierwszym praktycznym krokiem będzie ustalenie **zasad i procedur** dotyczących wolontariatu w urzędzie.

Niezbędne będzie także opracowanie wzoru **Porozumienia z wolontariuszem**, zgodnie z wymogami Ustawa o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie.

Można także rozważyć opracowanie **Regulaminu wolontariusza**.

Dokumenty tego typu powinny być wprowadzane przy uwzględnieniu drogi formalnej np. poprzez Zarządzenie Wójta/Burmistrza/ Prezydenta.

Procedury związane z zaangażowaniem wolontariuszy powinny także rozstrzygać zakres niezbędnych **szkoleń**, jakie będą oferowane potencjalnym wolontariuszom zanim przystąpią do swojej pracy. W niektórych dziedzinach takie szkolenia są wręcz konieczne (BHP, RODO, standardy opieki w przypadku ośrodków opieki/hospicjów itp.).

7. Promocja wolontariatu seniorów

Jeśli już uruchomiliśmy wolontariat w naszym urzędzie lub instytucji, musimy pamiętać, że w dzisiejszych czasach kluczem do sukcesu jest informacja i promocja naszego wolontariatu.

Metody tradycyjne	Metody nowoczesne
Plakaty, ulotki, informacja na tablicach informacyjnych, informacja bezpośrednio do środowisk seniorów	Profesjonalna strona www z aktualnościami, programem działań, dokumentami, zdjęciami, materiałami dodatkowymi
Współpraca z organizacjami społecznymi i Radą Seniorów	Media społecznościowe – w tym poprzez profil na Facebooku
Informacja o wolontariacie w mediach lokalnych, biuletynie gminnym, portalach lokalnych itp.	Wystawa zdjęć pokazujących pracę wolontariuszy dla dobra społeczności w eksponowanym miejscu wraz z informacją o wolontariacie
Działania w terenie – dobrze jeśli nasi wolontariusze-seniorzy będą widoczni dla społeczności a dobrze sprzyja temu wolontariat akcyjny przy okazji imprez masowych	Happeningi np. flash mob (ang. błyskawiczny tłum) - sztuczny tłum ludzi gromadzących się niespodziewanie w miejscu publicznym w celu przeprowadzenia krótkotrwałego zdarzenia, zazwyczaj zaskakującego dla przypadkowych świadków.
Zaangażowanie wolontariuszy w projekty z dofinansowaniem zewnętrznym (np. ASOS, FIO)	Powiadomienia SMS dla wolontariuszy akcyjnych
Marketing szeptany – zadowoleni wolontariusze sami opowiedzą swoim znajomym	Stworzenie gminnego portalu wolontariatu – kojarzenie organizacji z wolontariuszami + wolontariat urzędowy

8. Skąd czerpać informacje o wolontariacie?

www.niw.gov.pl

www.ngo.pl

www.wolontariat.org.pl

www.wolontariat.wrk.org.pl

www.ekonomiaspoleczna.gov.pl

www.poznan.pl/mim/main/wolontariat,p,16057,21091.html

www.poznan.uw.gov.pl/wolontariat-w-wuw

www.ochotnicy.waw.pl

Broszura przygotowana w ramach projektu
„Aktywni Seniorzy w Metropolii Poznań i w Aglomeracji Kalisko-Ostrowskiej”

POZnań*
metropolia

Projekt finansowany ze środków Programu na rzecz Aktywności Społecznej Osób Starszych na lata 2014 – 2020 oraz środków własnych Stowarzyszenia Metropolia Poznań i Stowarzyszenia Aglomeracja Kalisko-Ostrowska

ASOS 2014-2020

**Rządowy Program na rzecz Aktywności Społecznej
Osób Starszych na lata 2014-2020**

Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej